

Tot zoover Prof. Obbink, met het doorgeven van wiens mededeelingen ik waarschijnlijk ook den uitgever genoege doe. Het boek bevat 500 Kerklieken, 140 liederen voor huisgezin, scholen en samenkomsten, en ook kinderliederen, met ongeveer evenveel verschillende melodieën.

„Vóór in 't boek staan alle 640 titels; achterin een register van alle melodieën, gerangschikt naar regels en versvoeten; een register van de ongeveer 800 bijbelteksten die boven de liederen zijn geplaatst en relief geven aan elk lied, een uitvoerig zaakregister en ten slotte de eerste regels van alle verzen maken dat men dadelijk elk gewenscht lied of vers kan vinden.” (Obbink.)

Ik heb tegen den titel van het boek nogal bezwaar; dat woord „geestelijk” staat me heelmaal niet aan. Maar overigens heb ik voor het werk van Ds Hasper groot respect. Het verdient de aandacht, dat zijn naam op het titelblad niet voorkomt. Maar ook wij willen, evenals Prof. Obbink, den auteur „ons eeresalut brengen”. Want een geweldige arbeid is verricht.

Ketterijen? Ja, bij getallen. Want de auteur heeft niet zelf geschreven, doch de kerk van vele eeuwen laten spreken. En die heeft heel vaak verkeerd geschreven, en vooral — gedicht. Er zijn legio gedachtenfouten in den bundel. Maar als de pater orthodoxiae een bundel samenlezen zou uit het bestaande, zou 't niet anders wezen. Er staat evenwel ook zeer veel moois in. Want de kerk is er toch alle eeuwen door geweest.

Uit historisch oogpunt, en ook voor eigen niet-liturgisch gebruik bevelen wij daarom dezen bundel van harte aan. Hij is ongetwijfeld veel beter dan welke verzameling ook, die we tot nu toe in Nederland gekregen hebben. De greep naar het klassieke lied en naar klassieke teksten is zeer gelukkig geweest. Prof. van der Leeuw heeft den auteur een enkel verwijt gedaan, maar ons respect is er niet door verninderd.

Tenslotte, de harmonisaties, waaraan Protestantische en Roomsche musici in Nederland en Vlaanderen gelijkelijk medewerken, zullen ook voor ongeveer den kostenden prijs worden beschikbaar gesteld. Daardoor zullen de zangkoren bevrijd worden van het overschrijven der partijen. De verschijning geschiedt in afleveringen, in elke aflevering bevinden zich een of meer zettingen voor blokfluiten.

K. S.

Opnieuw een belangrijk boek.

Jan H. Eekhout: *Patriciërs*. — Uitg. Mij. Holland, Amsterdam.

Het nieuwe boek van Eekhout: „*Patriciërs*”, verplaatst ons naar de zelfde streek als zijn vorige mooie roman: „*De Boer zonder God*”, n.l. naar Zeeuws-Vlaanderen.

Doch hier verlaat de schrijver het wijde land met zijn vruchtbare polders, om ons te brengen naar een stil stadje, waarin de laatste patriciërs zich trachten staande te houden, zich verzetend tegen het enge, kleinzielige geknoei van bekrompen renteniertjes, die met quasi radicalisme de eeuwenoude traditie willen slopen.

POPULAIR-WETEN- SCHADDELUKE SCHETSSEN

Sergius Paulus. Hand. 13 : 4—12.

II.

Toen hij in zijn jeugd den dienst voor Jupiter bijwoonde in Rome, was hij onder een geslacht, dat er zelf niets meer voor voelde en ook hij zal wel de vertellingen over de goden hebben aanvaard als fabeltjes. In elk geval: Jupiter was alleen als beeld te zien — nooit sprak hij — en de priesters hielden ook meer van hun inkomsten dan van hun heer.

Zoals in iedere eeuw de menschen hun afgoden teleurgesteld loslaten en dan naar de werkelijke wereld gaan vragen, zoo ook nu.

Een graanhalm, dat wás wat, daar werd een mensch door gevoed. Maar de tafel der goden op den Olympus... wat hád men daaraan?

En de deugd, de knapheid, de sterkheid en schoonheid van den burger van Rome, dat wás wat. Maar de deugden van Jupiter, daar kwam geen steen in Rome van op den anderen.

De braafheid, de gerechtigheid, de vaderlands-liefde van den Senaat redde Rome van zijn vijanden — maar de braafheid van Jupiter of Neptunus was toch eigenlijk niets.

Zoo heeft dan Sergius Paulus zich gewend tot de studie der wijsgeeren.

Hij heeft ongetwijfeld Plato gelezen.

Een citaat uit den Theätetos van Plato kan ons leeren hoe abstract hier over de waarheid-ge-

Ver buiten het plaatsje, in het nabije België woedt de oorlog. Het doffe kanongebulder doet 's avonds de ramen rinkelen. Daarbuiten wordt veel leed geleden, veel schoons vernietigd — de oorlog brengt een geweldige ommekeer in het leven der menschen, ook van het kleine stadje. De nieuwe geest maakt zich langzaam-aan meester van de bewoners, de tijdelijke welvaart doet hen het respect verliezen voor de oude levensvormen. De laatste der patriciërs tracht heroïsch-tragisch zijn traditie te handhaven, maar moet tenondergaan in de strijd tegen het nieuwe. En het benauwende voor hem is juist, dat hij niet tegen een gelijkwaardige de strijd moet aanbinden, maar tegen een laffe, zich achter stadsbelang verschuilende nijdigaard. Daardoor lijkt de strijd soms Don Quichotterig — een nutteloos, maar edel verzet van een tot ondergang gedoemde klasse.

De bouw van de roman is enigszins eigenaardig, doordat het eigenlijke boek ingesloten wordt door een dagboek. Dit geeft hier echter het grote voordeel, dat een episode uit het leven van een der hoofdpersonen, die zich afspeelt ver van het toneel van de handeling, maar die toch grote invloed gehad heeft op het karakter, zodoende als 't ware buiten het boek gehouden, maar den lezer niet onthouden wordt. Het dagboek heeft — naast vele bezwaren — dit voordeel, dat er vlijmscherp het karakter in getekend wordt. In een paar bladzijden worden vader en dochter uitgebeeld. Hij de nuchtere levensaanvaarder, die met de liefde voor God diep in zijn hart verscholen, zijn ogen vast gericht houdt op zijn geslacht, zijn bloed. De eeuwenoude traditie van plichtsgetrouw leven voor zijn medeburgers is hem een evangelie geworden, dat sterker werkt in zijn leven dan het evangelie der liefde. De strijd tussen traditie, ras, bloed aan de ene zijde en geloof en liefde aan de andere kant, moet bij hem uitloopen op een overwicht van het eerste.

Zoals vele christenen aan de avond van hun leven, hun bijbel opslaan, om hun daden te confronteren met Gods Woord, en diep hun mateloze tekortkomingen kennend, tot God bidden om verzoening, zo slaat deze patriciër het dagboek zijner vaderen op, en zijn leven vergelijkend met het hunne, legt hij voldaan de vergeelde bladen weg: zijn leven was niet minder dan het hunne, de laatste der patriciërs heeft eenzamer gestaan dan zij allen, maar hij heeft zich staande gehouden. Hoewel zijn lichaam erbij gebroken is, heeft hij zijn bloed, zijn ras nooit verloochend.

Dit altijd terugstaren op het verleden, het voortdurend zich bewust zijn van de roep van het bloed, geeft iets maniaks aan zijn denken en spreken.

De statige zwier zijner aristokratische zinnen bevat soms minder geestelijke inhoud, dan het fijne intellect van den patriciër doet verwachten. De taal en stijl herinnert soms aan de oratorie van den ijdelen Serjanszoon van Herman Teirlinck, maar is echter omdat het bij hem de uiting is van een levende traditie.

De dochter is anders. Ook tegen haar moet de vader zich laten gelden met zijn eis van raszuiverheid.

Zij is de levensschuwe, die vroeger de werkelijkheid ontvluchtte naar de geheimzinnige halfduisternis van de zolder, en later haar diepste zelf wil verbergen in een dagboek, dat niemand zal lezen. Haar lelijkheid maakt haar nog banger voor het grote leven, zodat ze terugverlangt naar

sproken werd in begrippen, die telkens weer moesten gezuiverd worden, totdat het geheel een spel wordt van scherp vernuft, dat vrijwel buiten het leven staat en bezig is met een wereld van begrippen.

In de Theätetos zegt Socrates tot twee hoorders: Theätetos en Theodoros:

Ook ik, mijn zoon, doe moeite om van dezen en genen wat te leeren, als ik bemerk, dat zij ergens iets van verstaan.

Evenwel, ofschoon ik overigens genoeg onderrecht ben, heb ik toch nog een kleinigheid, die ik gaarne hier met u onderzoeken wilde. Zeg mij toch, is het leeren niet het wijzer worden in hetgeen dat men leert?

Theät. antwoordt: vanzelf.

Socr.: De wijzen zijn immers wijs door de wijsheid?

Theät.: Ja.

S.: Is wijsheid dan nog iets anders dan wetenschap? Of zijn wij niet wijs in hetgeen waarvan wij wetenschap hebben?

Th.: Ja, hoe anders?

S.: Dus wetenschap en wijsheid zijn dan hetzelfde?

Th.: Ja.

S.: Maar daar heb ik nu juist bezwaar tegen, en daarom begrijp ik niet geheel voldoende, wat dan toch die wetenschap moet zijn. Zijn wij niet in staat om het te zeggen? Wat meent gij? Wie van ons zal het 'eerste zeggen?

Th. komt dan tot de conclusie, dat geometrie en schoenmakerskunst en alle handensarbeid wetenschap is — immers er is wijsheid voor noodig en wijsheid is hetzelfde als wetenschap.

S. zegt: als gij schoenmakerswerk wetenschap noemt, dan bedoelt ge toch alleen de wetenschap

de stille tinten van haar mooie land, en de storeloze rust van haar stadje. Ook bij haar leeft wel de traditie, maar deze benaauwt haar. Ze kan — zich niet aan onttrekken; de kille sfeer van het huis, de koele blik van strak-starende portretten van haar voorouders beklemmen haar. Liefde en leed zal ook zij moeten schuwen, omdat ze het evenwicht verbreken van een plichtsgetrouw leven. En dat wordt haar strijd. Bij haar wordt de horizontale lijn der traditie gesneden door de verticale lijn van haar liefde tot God. Niet helpen uit plicht, maar helpen om te dienen en daarin Christus na te volgen.

Haar liefdeleven wordt tweemaal op de proef gesteld. Eerst, wanneer blijkt, dat haar grote liefde voor Frederik slechts beantwoord wordt met medelijden. Dat wijst de van zich en ze aanvaardt het lot van eenzaam te moeten blijven leven, om eenzaam te zullen sterven. Het raakt haar persoonlijk leven.

Haar vader troost zich er mee, dat Frederik niet bleek te zijn van zijn bloed en ras, dat hij de patricische geest miste. Dat maakt hem sterk om de teleurstelling te dragen.

Daarom heeft hij nieuwe hoop bij het tweede bezoek. Hier is de pretendent een echte patriciër, en zijn ras doet den vader heenzien over diens godsdienstig scepticisme. Maar niet zo de dochter. Zij aanvaardt gaarne de vriendschap, maar weigert een huwelijk, als de liefde ontbreekt. Zij stelt haar persoon, haar geloof boven het bloed en het ras.

Als zij zich gaat bezinnen over leven en geloof, die haar vader beide beleeft uit zijn patricische traditie, gevoelt ze dat geloof van haar eist een zichzelf gewonnen geven, het overwinnen in zich van het bloed der Vermeeren. Het geloof is niet wachten op Christus, maar gaan tot Hem, geen passiviteit, maar actie.

Straks is haar vader invalide — zijn plichtsleven is uit en hij verheugt zich terugziende. Bij zijn sterven belooft zij te blijven in het huis, voort te zetten de traditie van het geslacht. Maar ze gevoelt dat dit niet kan. Ze moet vooruitzien en opzien. Geen doelloos zich laten leven in een dood stadje, maar actief werken voor de medemens, om zo de liefde tot Christus te uiten. Maar die liefde is zuiver persoonlijk. Voor de medemens geldt deze niet. Dan past het woord: goedheid.

In het slot, als het dagboek weer opgevat wordt, waarmee de overpeinzing voortgaat en de kring zich sluit, komt ze tot de slotsom: doe het goede en doe het goed. Ze gaat zich instellen op Gods Rechtvaardigheid en zoekt daarin de navolging van Christus. Zo vervalt hier helaas de eis: heb uw naaste lief. Het grote gebod wordt verzwakt tot: wees goed voor uw naaste, wees rechtvaardig. Hier raakt ze het plichtsleven van vader.

De grote liefde van Christus, die ons tot weder-liefde moet nopen, ook tot den naaste, bereikt deze laatste patriciëne niet. De roep der liefde tot allen is wel sterker dan de roep van het bloed, maar ze verkrijgt niet de grote bevrijding, het loslaten van vader en moeder, dus van het geslacht, om Zijns Naams wil.

Toch heeft de schrijver hier in dit boek weer een waardevolle bijdrage gegeven voor de Christelijke literatuur. En door stijl en door compositie en door uitwerking van een interessant gegeven, is het een zeer belangrijk boek.

Gr.

H. SMILDE.

hoe ge schoenen moet maken — dus niet het maken zelf.

Th.: Juist.

S.: En als ge timmermanswerk noemt als wetenschap, dan bedoelt ge toch alleen de wetenschap hoe men timmeren moet?

Th.: Vanzelf.

S.: Dus ge bedoelt bij beiden niet datgene, waarvan het wetenschap is.

Th.: Neen.

S.: Dus het gaat niet over de vraag over welke dingen het wetenschap is, dus niet over vele wetenschappen van dit en van dat — maar we zullen zoeken wat de wetenschap op zich zelve is, dan hoeven we geen wetenschappen te tellen, maar hebben de wetenschap. Of spreek ik hier dwaas?

Th.: Neen, gij redeneert geheel zuiver.

S.: Let er dus op. Als iemand u vraagt over leem, en vraagt: wat is dat? dan antwoordt ge niet: leem voor den pottenbakker of leem voor den ovenbouwer of leem voor den tegelbakker — maar ge zegt alleen maar het leem. En nu praten we verder ook niet over wetenschap van schoenmakerswerk of wetenschap van geometrie, maar enkel en alleen over de wetenschap.

Vele bladzijden verder komt Socrates dan opnieuw tot de vraag: Theätetos, zeg me nu toch wat de wetenschap dan wel is?

Dan heet het wetenschap en is niets anders dan waarneming.

De waarneming heeft betrekking op het zijnde.

Socrates kan dan weer verder gaan over het zijnde en de filosofen van Griekenland hebben dezen draad telkens weer opgenomen om van het zijnde op te klimmen tot het hoogste zijnde.

VAN
E

Eenige op
„Gebod

In ons v
de geboor
anisme da
Met dank
Toch mag
voor te b
schuwen
het onder
ander aar
even goec
strijding
enkele ma
sterk lege
profaan v
waardighe

Bovendien
indruk. E
verschillen
zand aan
niet in vo
goed. Hij
behaalde
dit eischt
problemen
Alles war
reinen wo
dat zelfov
punt, van
De geloo
wordt bec
lei soort,
physische
sophische
spoedig es
onrustig
over den
breekt. D
leert aang
in welke
invloed u
die juist
zijn. Imm
beloofd v
met het
onthoudir
thode. Og
breeder t
vooral da
gezichtsk
oorzaak,
poneert,
dat hij de
beloofd d
op terug
zakelijk s
Amerikaan

1) „Gebod
zuiver critic
van de argu
Oldenburger
schrijver van
N.V., Amst

dat is he
den zij C

Deze a
wege het
— maar
Grieksch
zichte van
schepping
Socrate
tuur —
vóór hem
boeide h
boom.

Aristote
in den w
het echte

De Sto
de geest
hem als
periferie
ring kon
stierf kon

Hard
De Ep
het leven
leven wa
Maar
geest der
der Epic
te bevre
nood van
— een C

De we
niet aan
Plato.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Eenige opmerkingen over en naar aanleiding van „Geboortebepanking” door T. Oldenburger. 1)

III.

In ons vorig artikel zagen wij, dat Oldenburger de geboortebepanking, zooals het Neo-Malthusianisme dat voorstaat, ten eenenmale verwerpt. Met dankbaarheid mogen wij dit constateeren. Toch mag ons dit anderzijds niet weerhouden om voor te hoog gespannen verwachtingen te waarschuwen. Want op de wijze, waarop de schrijver het onderwerp behandelt, is nog wel het een en ander aan te merken. Zijn betoog is niet altijd even goed gedocumenteerd. De toon en de bestrijding van den tegenstander is soms grof. Een enkele maal gebruikt hij vergelijkingen, die ons sterk tegen de borst stuiten en ons min of meer profaan voorkomen. Het boek boet daardoor aan waardigheid in.

Bovendien maakt het geheel een rommeligen indruk. Er is weinig eenheid van conceptie. De verschillende onderdelen hangen veelszins als los zand aan elkaar. De schrijver beheerscht zijn stof niet in voldoende mate. Wel zijn zijn bedoelingen goed. Hij wil het vraagstuk der geboortebepanking behandelen voor geloovigen en ongeloovigen, maar dit eischt meer bezonkenheid en beheersching der problemen dan waarover de schrijver beschikt. Alles warrelt door elkaar. Op alle mogelijke terreinen wordt geopereerd en dat met een gemak, dat zelfoverschalling doet vreezen. Een centraal punt, van waaruit geredeneerd wordt, bestaat niet. De geloovige zoowel als de ongeloovige lezer wordt bedolven onder een argumentatie van allerlei soort, biologische, sociale, oeconomische, metaphysische, religieuze, moreele, historische, filosofische, enz. Maar dit geeft een pêle-mêle, dat spoedig een gevoel van oververzadiging verwekt en onrustig maakt. Een goede en mooie beschouwing over den zin en het doel van het huwelijk ontbreekt. De beide hoofdstukken: „Wat de Bijbel leert aangaande geboortebepanking” en „Hoe en in welke mate de Bijbel op de geboortebepanking invloed uitoefent”, gaan allermint in op de vragen, die juist voor het christelijk huwelijk zoo urgent zijn. Immers, zooals in een vorig artikel reeds betoogd werd, is geboortebepanking niet identiek met het Neo-Malthusianisme. Het vraagstuk der onthouding en der z.g. periodieke onthouding (methode Ogino-Knaus) had in deze hoofdstukken breeder toelichting behoeft dan thans het geval is, vooral daar hij deze beide methoden ook in zijn gezichtskring betreft. Dit is dan ook tenslotte de oorzaak, dat de schrijver belangrijke stellingen poneert, die van groot zedelijk belang zijn zonder dat hij deze voldoende fundeert of logisch uit zijn betoog doet voortvloeien. Ik kom daar later nog op terug. Voeg hier nu bij, dat dit boek hoofdzakelijk Amerikaansche toestanden behandelt en Amerikaansche schrijvers aanhaalt, wier beteeke-

1) „Geboortebepanking voor geloovigen en ongeloovigen”, een zuiver kritische beschouwing van de theorie en de praktijk en van de argumenten voor en tegen deze beweging, door Teunis Oldenburger, Th. H. Th. D. Vertaling van Dr. A. Dupont, schrijver van „Het Huwelijk”, Uitg. H. A. van Bottenburg N.V., Amsterdam.

dat is het meest ledige begrip, en dat noemden zij God.

Deze abstracte wijsheid kan een tijdlang vanwege het geniale vernuftspel met begrippen boeien — maar echte zakelijke wijsheid geeft de Grieksche filosofie hier niet. Zeker niet ten opzichte van God en ook niet ten opzichte van de schepping.

Socrates liep temidden van de prachtigste natuur — maar niet dien prachtige cypres daarvoor hem — pronkstuk van Gods schepping — boeide hem — hij was geboeid door 't begrip de boom.

Aristoteles zag dan tenminste den boom nog in den werkelijken boom — en dan was de boom het echte.

De Stoa kwam weer nader tot het leven. Maar de geest van den Stoïcijn huisde hoog binnen in hem als een god. Noch de wereld, noch zijn eigen periferie (zijn lichaam), noch zijn gemoedsberoeving konden dat hooger Ik in hem beroeren. Hij slief koud weg — traakte zijn Ik niet.

Hard en hoog waren die Stoïcijnen. De Epicureeërs waren gevoeliger. Geniet het leven — het goede dat genoten wordt is het leven waard.

Maar noch de begrippen van Plato, noch de geest der Stoïcijnen, noch de levensaanvaarding der Epicureeërs vermocht een zoeker naar God te bevredigen — en de verlossing uit den nood van zonde en ellende bleef een phantasma — een droombeeld.

De werkelijke wereld ging door en stoorde zich niet aan het zijnde en aan de wetenschap van Plato.

nis, waarde en invloed wij hier niet beoordeelen kunnen, en dat ook de vertaling vaak allermint correct en duidelijk is en het Nederlandsch niet steeds even onberispelijk, dan laat het zich denken, dat men het werk tenslotte met een gevoel van teleurstelling terzijde legt.

Toch neemt dit niet weg, dat ik speciaal twee bezwaren wat uitvoeriger wil bespreken. Mijn eerste bezwaar is, dat Oldenburger de beweging voor geboortebepanking niet ziet in het groote verband, waarin ze behoort. Tenslotte is ze niet een zonde op zich zelf, ze is geen soort mode, die we te bestrijden hebben om haar uitwassen. Integendeel, ze is symptoom en wel een symptoom, dat ons de oogen opent voor den schrikkelijken ernst van de zonde, waarvan zij gevolg is. Ze is de uiting van een levensrichting, wier begin en ontwikkeling opgespoord dienen te worden, willen we het Neo-Malthusianisme op haar juiste waarde schatten en middelen beramen om haar op de meest juiste en doelmatige wijze te bestrijden. Meer nog dan voor den ongeloovige kan dit zijn nut voor den geloovige hebben. Voor den laatste is het een levenskwesitie iedere levensopenbaring tot haar beginsel te herleiden. De ontwikkeling van het wereldleven heeft op beide invloed, maar terwijl de ongeloovige deze zonder meer aanvaardt en ze gaarne beziel als een doorgang naar hooger cultuur, heeft de Christen zich steeds te bezinnen over den gang der historie en dezen te toetsten aan de eischen van Gods Wet en Gebod. Doet hij dat niet, dan dreigt aan allen kant het gevaar, dat de „wereld” ongemerkt op hem zelf en zijn medebelijdere invloed gaat krijgen; dat hij hoe langer hoe meer open gaat staan voor overleggingen, gedachten en gedragingen, die op het eerste gezicht, los van hun beginsel, op neutraal gebied schijnen te liggen, maar die straks zullen blijken de oorsprong te zijn geweest van een levensrichting, die steeds verder afvoerde van een gehoorzaam en eerbiedig vreezen van den Heere, zijnen God.

In het dalen van het geboortecijfer ook in eigen kring hebben we nu met zulk een verschijnsel te doen. Het verschrikt ons, omdat het plotseling een zonde tastbaar maakt, voor iedereen waarneembaar, ook voor den ongeloovige. Ze ligt in cijfers vast. 2) Aan de klem van 't bewijs van haar bestaan valt niet te ontkomen. Er moet wel een weg geweest zijn, waarlangs tenslotte een verkeerde levenspraktijk op het heilig erf heeft kunnen doordringen en zoo gemakkelijk vrij spel heeft kunnen krijgen. We moeten wel een deel van onzen levensgang gemeenschappelijk met het ongeloof hebben afgelegd zonder dat we het geloof en de geestkracht bezaten om te onderzoeken, of we wel in alles Gods Heiligen Wil volgden. En zoo dat onderzoek al geschiedde, heeft het ons ontbroken aan gehoorzaamheid om te breken met zulk een ontwikkeling en om te zoeken naar eigen levensopenbaring. Terwijl we alle aandacht richtten op staat, maatschappij en wetenschap, waanden we kerk en gezin wel veel te veilig, niettegenstaande we daarbij in de eerste plaats wel de wacht hadden te betrekken, omdat zij de levenswortels van al het andere zijn. En dat,

2) Zie o.a. het artikel van Dr. J. H. Hagenbeek: „Eenige bevolkingscijfers in „De Reformatie” van 17 Mei 1935 en „Eenig cijfermateriaal” van A. van der Spek in „Huwelijk en Geboortebepanking”.

De Stoïcijn verloor zijn leven en de Epicureeër verloor zijn geluk.

De goden gaven geen vrede, maar de wijsgeeren evenmin. Dat ondervond ook Lucius Sergius Paulus!

En daarom is hij ook misschien aan natuuronderzoek gaan doen.

Zooals velen in onze dagen de speculatieve filosofie verlaten en zich liever indompelen in het werkelijke leven. Teleurgesteld in „de speculatieve wetenschap” wendt men zich dan tot het exacte of tot het pragmatisme.

Al dat redeneeren hangt hen de keel uit. Wat is waarheid?

En dan staan zij open voor de levensfilosofie, die steeds naast de rationalistische loopt.

Wanneer de menschen het verstand en het zijn en de wetenschap hebben vereerd en als ze dan teleurgesteld worden, dan komen er menschen aandragen met de werkelijkheid.

Meenden ze eerst macht over de begrippen te hebben door het denken, nu komen ze de wereld zélf bekijken.

De werkelijkheid — niet „het” paard, maar dit paard moeten ze hebben. Niet „het” zijn, maar hun eigen bestaan, niet „het” leven, maar hun leven dat ze in zich voelen kloppen. Dat is het groote mysterie. Ja — een mysterie voor wie geen waarheid omtrent dat leven meer hooren wil.

En dan komt het bijgeloof.

Zooals een vijftigtal jaren geleden jonge lieden den heelen kosmos dóór hadden en met wereldbollen schermde als waren het zeer bekende grootheden — zoo zijn nu de jongeren vervuld

niettegenstaande Dr. Kuyper de beteekenis der anti-revolutionnaire beginselen ook zoo duidelijk voor het familieleven had doen uitkomen en zijn „anti-revolutionnaire ook in uw huisgezin” tot een geveleugeld woord was geworden.

Het zal nu niet anders kunnen, of we zullen ook hier „den weg terug” moeten vinden. Zooals in het oeconomische leven de harde noodzakelijkheid dwingt tot een teruggang en tot een bezinnen over wat de oorzaak van de crisis geweest is, zoo ziet ook het Christelijk leven zich geplaatst voor de vraag, wat hem geleid kan hebben tot deze plotseling openbaar geworden concrete zonde. En dan kan men deze vraag niet losmaken van een gelijktijdig onderzoek naar den ontwikkelingsgang van het leven, dat zijn uitgangspunt vond in ongeloof en revolutie. Want de daling van het geboortecijfer is geen consequentie van het Christelijk belijden. Ze is een logisch gevolg van den geest dezer eeuw.

Men zal dus in de eerste plaats moeten nagaan, hoe de keten bij 't ongeloof verloopt, die tenslotte geleid heeft tot een moedwillige geboortebepanking. Eerst dan zal het mogelijk zijn uit te maken, waar de schadelijke wegen gelegen zijn, die thans ook het Christelijk leven hebben kunnen ontsieren. Concreet kan dan bepaald worden, waar ook de Gereformeerde zich heeft laten verleiden door wat een zeker oogenblik bekoorde, zonder er zich rekenschap van te geven wat de gevolgen daarvan voor het menschelek geslacht zouden zijn, nu en in de toekomst, en dat in verband met Gods eisch in deze wereld. Want dit is één der grondfouten der revolutie. Zij erkent niet dat groote levensverband, waarin de mensch als verantwoordelijk aan Zijn Schepper te onderzoeken heeft, welke factoren die eenheid kunnen schaden, ook al zouden deze voor een bepaald geval, los van het groote geheel, een zeker direct nut kunnen geven in de veraangenaming van het leven.

Maar dan kan tevens de eisch der bekeering uitgaan, niet slechts tot wie persoonlijk viel in de door ons aangeduide concrete zonde, maar kan hij zich richten tot alle belijders van 's Heeren Naam. Want als zulk een onderzoek dan aangevaard wordt, dat wij inderdaad den invloed der „wereld” ondergaan hebben, dan zal met levensgewoonten en levensopvattingen gebroken dienen te worden, die geen vrucht zijn van eigen levenshouding en levenspraktijk. En dat niet slechts om Gods Wil! Natuurlijk dit in de eerste plaats! Maar evenzeer om onzen naaste! Wie zelf nog staande bleef, wat betreft de verleiding tot een zondige geboortebepanking, maar zich verder in zijn leven niet los kon maken van de verkeerde tendenzen, die de geest der revolutie ook in zijn levensopenbaring tot uiting bracht, is mede schuldig aan de zonde van zijn broeder, die in misschien zooveel moeilijker levensomstandigheden dan hij, zich door diezelfde tendenzen van wereldgelijkvormigheid liet leiden om in den weg, dien het ongeloof aangeeft, de oplossing van zijn huwelijksmoeilijkheden te vinden.

Niet slechts tegen het Neo-Malthusianisme en zijn zondige adviezen dient dus de strijd te gaan. We zullen dieper hebben te tasten en die levensopenbaring hebben aan te grijpen, waarvan het de logische consequentie is. En dan zal tevens zich onze blik verruimen en er ons voor doen waken te veel het beginsel van het Neo-Malthusianisme met de middelen, die het ter voorkoming der zwangerschap aanbeveelt, te vereen-

met diepe reverentie voor al wat mysterie heet. 't Mysterie van 't leven in plant en dier en mensch. 't Mysterie van God — van 't ontstaan der aarde, van 't ontstaan der menschen, enz. 't Mysterieuze trekt aan.

Zoo was het ook in Rome.

De keizers gingen zelfs naar de orakels in Griekenland.

En dan is het de tijd der magiërs — der menschen, die een waarzeggende geest hebben, de mediums. De psychisch ontvankelijken voor de inwerking der geestenwereld komen dan in de verleiding om hun „gaven” te toonen.

En zoo iemand dóét dan werkelijk wat. Zij nemen een tafel, een blok hout, uitwendig. Maar het „wezen” van die tafel is „mysterie”. En over dat mysterie heeft de toovenaar macht. Zie, hocus-pocus, abacadabra... en o wonder der wonderen... de tafel is in de macht van den toovenaar en springt op en neer met de handen van den man die macht over de dingen heeft.

Wat morgen zal gebeuren... 't is mysterie. Geen vastheid is er in, denkt de teleurgestelde rationalist. Maar de waarzegger zegt u opmerkelijke dingen... en 't komt vaak uit.

Waar uw dooden heen zijn. Mysterie. Maar de doodenvrager helpt u als medium en — hij zegt u treffende dingen — hij vertelt u een verhaal uit uw vroege jeugd, dat alleen de doode kan weten — en dat gij haast vergeten waart.

Kijk dat is geen praat over de wetenschap en dat is geen praat over het ik in ons, dat is macht over het werkelijke, geheimzinnige macht.

Zóó boeide Elymas ook Lucius Sergius Paulus.

A. JANSE.